

L'estudi de la institucionalització de la sociologia a Catalunya (I): un estat de la qüestió

El estudio de la institucionalización de la sociología en Catalunya (I): un estado de la cuestión

The study of the institutionalization process of sociology in Catalonia (I): state of the arts

Xavier Gimeno i Torrent
Sociòleg

Data de recepció de l'article: 14.12.2007
Data d'acceptació de l'article: 01.04.2008

Resum

Des de fa alguns anys comptem a Catalunya amb el que es podria anomenar un «corrent» interessat en l'estudi de la institucionalització de la sociologia a Catalunya. Tot i que és cert que aquest corrent ha estat molt circumscrit a determinats àmbits acadèmics i que ha estat protagonitzat per un nombre molt reduït de sociòlegs que no ha arribat mai a poder proveir-se de les infraestructures de recerca adequades per tal d'endegar un estudi sistemàtic de la qüestió; tot i que també és cert que la majoria dels treballs dedicats a l'estudi d'aquest tema se centren en aspectes molt concrets del procés d'institucionalització; i tot i que és cert que aquests documents són poc nombrosos i que són, majoritàriament, el producte d'unes circumstàncies polítiques i històriques molt concretes (final de la dictadura i inici del període democràtic) que provocaren una especial efervescència cultural que va reflectir-se també en el camp sociològic, no és possible negar ni desestimar el valor de les aportacions que, en conjunt i fins al moment, s'han centrat en l'estudi d'aquest objecte. És per això que totes aquestes contribucions poden molt bé i han de ser aprofitades en la tasca d'elaborar la història de la sociologia a Catalunya, que encara resta per fer. Aquest breu article intenta no només sintetitzar-les de forma acurada, sinó també retre un petit homenatge a tots i a totes les que han contribuït a l'estudi de la institucionalització de la sociologia a Catalunya fins a aquest moment.

Paraules clau: Catalunya, estat de la qüestió, institucionalització, sociologia.

Resumen

Desde hace algunos años disponemos en Cataluña de lo que podría denominarse una «corriente» interesada en el estudio de la institucionalización de la sociología en Cataluña. A pesar de ser cierto que esta corriente se circunscribe solamente a determinados espacios académicos y que ha sido protagonizada por un muy reducido número de sociólogos que no ha podido proveerse nunca de las infraestructuras de investigación adecuadas para poner en marcha un estudio sistemático del tema; a pesar de ser también cierto que la mayoría de los trabajos dedicados al estudio de esta cuestión se centran en aspectos muy concretos del proceso de institucionalización; y a pesar de ser cierto que estos documentos son muy escasos y que son, en su mayoría, el producto de unas circunstancias políticas e históricas

muy concretas (final de la dictadura e inicio del período democrático) que provocaron una especial efervescencia cultural que se reflejó también en el campo sociológico, no es posible negar ni desestimar el valor de las aportaciones que, en conjunto y hasta el momento, se han centrado en el estudio de este objeto. Es por esto que todas estas contribuciones pueden muy bien y deben ser aprovechadas para realizar la tarea de elaborar la historia de la sociología en Cataluña, que aún está por hacer. Este breve artículo intenta no solo sintetizarlas de forma concisa, sino también rendir un pequeño homenaje a todos aquellos y todas aquellas que han contribuido al estudio de la institucionalización de la sociología en Cataluña hasta el momento.

Palabras clave: Cataluña, estado de la cuestión, institucionalización, sociología.

Abstract

We have for some years in Catalonia what could be named a «movement» about the study of the institutionalization process of sociology in Catalonia. In spite of the fact that this movement is restricted only to some academic spaces and that it has been carried out by very few sociologists without the possibility of providing itself with suitable research infrastructures allowing a systematic study of this subject; also in spite of the fact that most of the works about this subject deal with very concrete aspects of institutionalization process; and also in spite of the scarcity of documents about this subject—most of them produced under political and historical conditions (ending of Franco's dictatorship, in 1975, and beginning of the democratic period) generating a special period of cultural dynamism and political activism reflected in sociological field—we cannot neither deny nor misestimate the value of these contributions. For these reasons, we must take advantage of the previous work on this topic to elaborate the still undone history of sociological field in Catalonia. This brief article tries to summarize concisely this work and to pay a small tribute to all the contributors to the study of the institutionalization process of sociology in Catalonia.

Key words: Catalonia, institutionalization process, sociology, state of the arts.

1. La història de la institucionalització de la sociologia com a objecte d'estudi

Des de fa alguns anys comptem a Catalunya amb el que es podria anomenar un «corrent» interessat en l'estudi de la institucionalització de la sociologia a Catalunya. Tot i que és cert que aquest corrent ha estat molt circumscrit a determinats àmbits acadèmics i que ha estat protagonitzat per un nombre molt reduït de sociòlegs que no ha arribat mai a poder proveir-se de les infraestructures de recerca adequades per tal d'endegar un estudi prou estable i sistemàtic de la qüestió; tot i que també és cert que la majoria dels treballs dedicats a l'estudi d'aquest tema se centren en aspectes o processos molt concrets del que podria arribar a ser una història de la sociologia a Catalunya més completa, en tant que l'objectiu d'aquestes recerques no és precisament la narració o l'explicació d'aquesta història, ja que en la majoria dels casos es tracta de cròniques descriptives o de testimoniatges personals; i tot i que és cert que aquests documents són poc nombrosos i que són, majoritàriament, el producte d'unes circumstàncies polítiques i històriques molt concretes (final de la dictadura i inici del període democràtic) que provocaren una especial efervescència cultural que va reflectir-se també en el camp sociològic (però que va estroncar-se molt ràpidament), no és possible negar ni desestimar el valor de les aportacions que, en conjunt i fins al moment, s'han centrat en l'estudi d'aquest objecte. És per això que totes aquestes contribucions poden molt bé i han de ser aprofitades en la tasca d'elaborar la història de la sociologia a Catalunya, que encara resta per fer. Aquest breu article intenta no només sintetitzar-les de forma breu i acurada, sinó també retre un petit homenatge a tots i a totes les que han contribuït a l'estudi de la institucionalització de la sociologia a Catalunya fins a aquest moment.

Per començar a situar històricament l'estudi d'aquest tema a Catalunya cal apuntar que la majoria de les aportacions, si més no les més rigoroses i documentades, daten, més o menys, de la segona meitat dels anys 70, i solen acabar-se, si fa no fa, durant la primera meitat dels anys 90. Pel que fa a l'inici d'aquest procés (segona meitat dels 70), se situa en el mateix moment en què es funda l'Associació Catalana de Sociologia com a secció filial de l'Institut d'Estudis Catalans (a Barcelona,

el 26 febrer de 1979) (ACS, 2004; Bonal, 1995, p. 20-22, 25-26). Es tracta del mateix moment en què (set anys abans) es creen revistes de sociologia que constituïran els marcs en què aquesta tasca retrospectiva en relació a la història de la sociologia a Catalunya tindrà lloc. Aquestes revistes faran, evidentment, un paper important de cara a impulsar el reconeixement de la sociologia i la visibilitat de la figura del sociòleg. Es tracta de publicacions com *Perspectiva Social* (creada el 1972 i editada per l'ICESB (Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona), que inicia els estudis superiors en sociologia el 1966), o *Papers* (creada, igualment, el 1972 i editada pel Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, que aquell mateix any 72 acabava de constituir-se) (Bonal, 1996, p. 401). Aquestes primeres pedres signifiquen l'inici del procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya, que serà culminat dècades després. Efectivament, aquest procés acabarà justament a la vegada que s'estronquen les aportacions dedicades a l'estudi de la història de la sociologia a Catalunya. Aquest fenomen té lloc durant la primera meitat dels anys 90, quan es pot donar per conclòs el procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya (Bonal, 1995, p. 26). Es tracta del mateix moment en què es creen les llicenciatures de sociologia a les universitats de Barcelona i Autònoma de Barcelona, el curs 1992-1993 (Bonal, 1996, p. 402), i que s'inicien les activitats del Col·legi de Llicenciats i Doctors en Ciències Polítiques i Sociologia, acabat de crear llavors i presidit per primer cop per Montserrat Treserra.

2. Les produccions dedicades a l'estudi del camp sociològic a Catalunya

Aquestes produccions poden ser catalogades en cinc categories principals: *a*) els textos analítics; *b*) les monografies idiogràfiques; *c*) les notes d'investigació (que apunten possibles direccions d'anàlisi, encara que, en alguns casos, de forma no prou acurada, ja que s'aprecia manca de suport empíric adequat); *d*) els documents testimonials produïts pels sociòlegs amb motiu de jornades de recerca, congressos, commemoracions diverses, testimonis personals, etc., sempre centrats en l'estudi de la sociologia a Catalunya; i, en darrer lloc, *e*) els estudis descriptius.

Pel que fa als *textos analítics*, cal dir que són producte de l'activitat investigadora d'un equip de recerca de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) arran de l'intent d'efectuar una primera anàlisi (Marín, Miguel, Noguera, Rambla i Taguena, 1993) de la relació existent entre el discurs científic i els processos d'institucionalització que s'han donat dins els dominis de la sociologia a Catalunya durant el període 1973-1993. A l'hora d'efectuar aquest treball es recorre a l'examen d'una mostra del contingut dels articles publicats en els quaranta primers números de la revista de sociologia *Papers*. No s'estudien, per tant, les pràctiques dels agents. Tampoc s'estudia el context institucional o les relacions de les institucions sociològiques amb altres institucions d'altres entorns (polític, econòmic, social).

A partir d'aquesta primera aportació analítica, diversos dels membres d'aquest mateix equip de treball efectuaren altres aportacions, en forma de recapitulació al treball efectuat, que foren de caire teòric, on assenyalaven la necessitat de respondre a la pregunta sobre la institucionalització de la sociologia a Catalunya mitjançant el recurs a l'anàlisi comparativa de la posició de la sociologia en diverses regions d'Espanya (es remarca la pertinència de la comparació Catalunya/Espanya) (Noguera, Miguel Quesada i Rambla, 1996), o que tingueren un caire metodològic (Miguel, Noguera i Rambla, 1996).

Un altre text que caldria emmarcar en aquesta categoria és un text molt recent que té com a tema d'estudi l'estructura de desigualtats del Departament de Sociologia de la UAB durant el període 1998-2003 (Gimeno, 2006). Si bé és cert que aquest document sembla tractar l'estudi d'un tema que se situa en un període temporal que resta fora del marc històric en què té lloc la institucionalització del camp sociològic a Catalunya, mitjançant aquesta aportació és possible fer llum sobre les divisions (des del punt de vista de la jerarquia dels objectes de recerca, però també des del punt de vista de la jerarquia dels subjectes de recerca) que en el si del camp sociològic català ha suposat la forma com s'ha institucionalitzat la sociologia a Catalunya.

Quant a les *monografies*, destaquen els treballs de Teresa Torns (1986; 1989), que són importants per tres qüestions principals. En primer lloc, ja que assenyalen la necessitat de combinar l'aportació de la història amb la perspectiva sociològica (Torns, 1986, p. 1-12). En segon lloc, perquè s'hi identifiquen alguns dels agents principals que recorren a la utilització de la sociologia, que es converteix en arma de lluita simbòlica en mans d'exèrcits amb finalitats generalment contraposades. Es tracta de: 1) els primers anarquistes catalans, que lluiten per tal que les condicions de vida de les classes obreres, nounades amb l'encetada revolució industrial (durant la segona meitat del segle XIX —l'obra de Teresa Torns abasta el període 1864-1910—), siguin millorades; afany en la recerca del qual cerquen l'ajut d'una ciència de la vida social altament polititzada; i 2) dels seus antagonistes, portaveus d'un catolicisme social fortament lligat a les doctrines de l'Església catòlica —encara que també emparentat amb l'òptica liberalconservadora que advoca per la legitimitat de l'ordre establert— i impulsat per aquesta (és a dir, igualment polititzat), que evolucionarà del conservadorisme social d'autors com Jaume Balmes o Josep Torras i Bages, considerats pioners de la sociologia catalana (Torns, 1986, p. 62-63, 288-289), al pensament catòlic d'esquerres d'autors com Santiago Valentí i Camp (Torns, 1986, p. 321-323; 1989). I en tercer lloc, perquè s'hi identifiquen els corrents de pensament amb més arrelament a Catalunya: el positivisme, el catolicisme social —corrent predominant¹— i, amb un únic representant (en certa manera, ja que aquest autor beu més aviat de les fonts del catolicisme social) en la figura de Santiago Valentí i Camp, el krausisme (Torns, 1986, p. 261-263; 1989, p. 176-177).

En relació a les *notes d'investigació* (Bonal, 1995; 1996; Estruch, Giner i Salcedo, 1979; Giner, 1979; Estruch i Cardús, 1984; Torns, 2003), cal efectuar uns breus comentaris. El conjunt d'aquests treballs permet fer-se una succinta idea de la història social de la sociologia catalana des del segle XIX fins a l'inici dels anys 1990. En la majoria dels casos, la forma de conduir la investigació passa per la construcció de *períodes* —això és així també per al cas de l'estudi centrat en l'anàlisi de continguts de la revista *Papers* (Marín, Miguel, Noguera, Rambla i Taguenca, 1993)— que permeten resseguir la història social de la sociologia a Catalunya. La idea de «construir períodes» no és, en si mateixa, dolenta. Però és clar que els períodes sempre són construïts per algú, ja que no existeixen per si mateixos. Això significa que cal anar molt amb compte amb la possibilitat més o menys probable que la forma com es construeix la periodització sigui parcial, i no objectiva: la periodització mai serà una, sinó més d'una. En bona lògica n'hi haurà tantes com protagonistes tingui el procés investigat, ja que cap d'ells el viu de la mateixa manera: no tots el viuen durant el mateix moment històric ni estan situats en el mateix context relacional. La tasca de l'investigador consistirà a interpretar aquestes diverses perioditzacions «subjectives» de manera que tinguin un sentit en relació amb les diverses pràctiques dels agents i en relació amb el context històric i relacional (Catalunya/Espanya) en què aquestes se situen, cosa que no és possible si no hi ha tots els agents que han d'ésser-hi i tots els contextos històrics i relacionals efectius. Dur a terme aquesta tasca rigorosament no és possible sense un marc interpretatiu adequat. Però en la majoria d'aquests textos no es dona informació sobre quin és el punt de vista adoptat a l'hora de construir la periodització, ni sobre per què és aquell i no un altre, ni sobre si hi són representats i integrats tots els punts de vista possibles, tots els contextos històrics i relacionals efectius, i tots els fets rellevants, ni sobre el marc interpretatiu utilitzat a l'hora de construir aquestes perioditzacions. És a dir, no hi ha suficients ga-

1. La força d'aquest corrent pròpiament dit serà gran fins aproximadament l'any 1964, quan és renovat l'equip directiu de l'ICESB que «sense renunciar a la seva inspiració cristiana [...] no estarà tan centrat en l'estudi de la doctrina social de l'Església i buscarà, sobretot a partir de 1966, l'observació, l'estudi i la comprensió de la realitat social, amb mitjans adequats i rigor científic, confrontant pensaments i oferint als alumnes una serietat i amplitud en el treball que no aconseguien en l'àmbit universitari. Aquesta era una bona aportació al "progressisme"» (Casañas, 1989, p. 295). És en aquest sentit que es produeix un canvi d'aires: del «catolicisme social» es passa al «progressisme catòlic» d'arrel catalanista, a partir de 1966, quan es crea l'Escola Superior de Ciències Socials de l'ICESB (Busquets, 1993, p. 38; Bonal, 1996, p. 401-402). En aquest sentit la força de l'Església catòlica com a institució en relació a la *constitució, consolidació, i institucionalització* de la sociologia a Catalunya ha de ser considerada com a molt important, tal com assenyalen diversos autors (Busquets, 1993, p. 40; Bonal, 1996, p. 397, 399, 401-402; Estivill, 2008, p. 6).

ranties pel que fa a la construcció de les perioditzacions presentades, que haurien, per tant, de ser revisades. Per altra banda, cal destacar molt especialment la importància de les contribucions acabades d'esmentar ja que proporcionen una informació ingent quant als personatges que cal relacionar directament amb el camp sociològic a Catalunya; tot i que, a la vegada, en la majoria dels textos —les excepcions són comptades— s'obvien molt conscientment tots aquells personatges que provenen del camp sociològic «espanyol» i que han contribuït decisivament (agradi o no) a la institucionalització del camp sociològic a Catalunya.

Seguint amb aquesta mateixa categoria, una de les aportacions més destacades, que intenta anar més enllà de la descripció, és un text molt recent de Teresa Torns (2003) en què s'apunten possibilitats de recerca que cal tenir molt en compte de cara a guiar l'anàlisi pel que fa a l'objecte d'estudi considerat. Aquesta, conjuntament amb les aportacions d'Estruch, Giner i Salcedo (1979) i de Bonal (1995; 1996), és la contribució que aborda des d'un punt de vista més global l'estudi del procés d'institucionalització del camp sociològic a Catalunya. En aquest breu escrit (és d'un full i mig) se sintetitza de forma molt acurada la història de la sociologia a Catalunya durant el franquisme, i es porta a terme una classificació de les diverses pràctiques sociològiques efectives en aquell temps a Catalunya, la qual és paral·lela a una classificació de les institucions en què s'enquadren aquestes pràctiques i a una classificació de les ideologies i de les característiques socials (classe social) dels seus productors. Una de les idees que subratlla més intensament aquest text és la incidència del franquisme en la forma com es va institucionalitzar la sociologia a Catalunya.

Pel que fa als *documents testimonials*, cal dir que mitjançant aquests és possible fer un seguiment molt aproximat de la trajectòria acadèmica i social d'alguns dels protagonistes i d'alguns dels subprocessos que configuren globalment el procés d'assentament de la sociologia a Catalunya durant el període 1960-1990, aproximadament. No es tracta en cap cas d'anàlisis sociològiques. Destaquen les aportacions de diversos sociòlegs destacats des del testimoniatge personal. Aquest és el cas de Juli Busquets, que contribueix a «narrar», *des del seu record personal*, la situació de l'ensenyament i la investigació sociològica a la Barcelona dels anys 60 (Busquets, 1993). Els dos textos de Carlota Solé fan un inventari exhaustiu de línies de recerca i dels sociòlegs que s'hi impliquen, en un cas de forma genèrica (Solé, 1991) i en l'altre de forma específica, per al cas dels estudis centrats en estructura social i en la recerca sobre el neocorporatisme i la concertació social a Catalunya (Solé, 1995). En un altre document, Fausto Miguélez i Marina Subirats, directors de la revista *Papers* en diversos moments —tant per al cas d'ell com per al d'ella, sempre durant la dècada de 1980—, parlen sobre la situació de la publicació (*Papers*, 1993b). En un altre text, diversos dels professors del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona «expliquen la història» d'aquest Departament (de 1968 fins als primers anys de la dècada dels 70), tot connectant-la convenientment amb la història del desenvolupament de la sociologia a Catalunya (*Papers*, 1993a; Miguélez, Cardona, Solé, Tulla, Botella i Barenys, 2002). Malgrat la validesa d'aquests dos textos s'aprecien sistemàticament llacunes importants sempre relacionades amb els orígens del Departament: queda molt poc clar quina és la història del traumàtic procés de trasllat de la primera «Divisió de Ciències Socials» de Lletres a Econòmiques —nou entorn en què l'antiga «Divisió» passarà a denominar-se «Departament de Sociologia»— i es percep clarament que s'evita parlar de la presència al Departament d'Amando de Miguel, «sociòleg espanyol». Contràriament, la presència al Departament de Sociologia de la UAB d'altres «sociòlegs espanyols» és adequadament documentada mitjançant la transcripció d'un dels col·loquis que tenen lloc durant el primer simposi sobre la situació de la sociologia a la universitat *espanyola* i sobre la seva professionalització, que té lloc a Bellaterra l'any 1973 i aplega professors de sociologia com Salustiano del Campo, José Castillo, Juan Díez Nicolás, Enrique Martín López, Carlos Moya, etc. (Alsius, 1974; Crespán, 1974).

Molt recentment s'han elaborat tres documents testimonials amb motiu de la commemoració del 25è aniversari de la fundació de l'Associació Catalana de Sociologia (ACS) (Homs i Gironès, 2007; Estivill, 2008; Giner, 2008). Aquests tres documents, de factura molt similar, es caracteritzen per l'abundància de noms, dates i esdeveniments cronològicament ordenats. Això és així molt es-

pecialment en el cas del document d'Homs i Gironès, que fa un repàs exhaustiu de la història de l'ACS, de l'esperit que va marcar la seva passada trajectòria a través dels posicionaments de diversos sociòlegs que la integraren o la presidiren, i de les activitats que va organitzar durant els seus vint-i-cinc anys de vida, i efectua una mena de periodització; també s'aporta informació sobre alguns conflictes (conflicte ACS-FES (Federación Española de Sociología)). L'aportació, de menor abast temporal (s'atura el 1979, un any després de la fundació «oficial» de l'ACS), d'Estivill té l'interès afegit de ressenyar nombroses fonts documentals d'especial rellevància de cara a l'estudi de la història de l'ACS. També aporta diverses reflexions i sintetitza el que, per ell, serien els punts clau en què hauria de centrar-se l'estudi del procés de constitució de l'ACS, i ofereix, així, diverses hipòtesis d'estudi, i, molt especialment, aporta el punt de vista d'un dels sociòlegs presents des de l'inici dels anys 60 a Catalunya. A la vegada enuncia certs conflictes (amb els sociolingüistes, amb el Règim, que comminava l'ACS a crear una «Delegación Provincial del Ilustre Colegio Oficial de Ciencias Políticas y Sociología») el significat dels quals caldria analitzar. Aquest document, que apareix en el butlletí número 93 de l'ACS, de gener de 2008, és completat, en forma d'addenda, per Salvador Giner (Giner, 2008), qui, al següent butlletí de l'ACS (el número 94, que apareix el març de 2008), afegeix el que, per ell, són dades importants de cara a realitzar la història de l'Associació Catalana de Sociologia. Concretament es refereix a la necessitat de tenir en compte figures que van protagonitzar un paper rellevant en la creació de l'ACS (Lluís Carreño i Piera, Jesús Marcos —des de l'ICESB—, Esteban Pinilla de las Heras —sociòleg que, per alguns, és molt controvertit—, Emili Boix —un dels primers sociòlegs a ensenyar sociologia a la universitat, concretament la Universitat de Barcelona—, i Raimon Bonal). Giner també ressenya informació, ja aportada per Estivill, sobre la localització i la paternitat actual dels arxius indispensables per a realitzar aquesta tasca, i apunta addicionalment informació no facilitada per Estivill. En aquest sentit es refereix a la localització actual dels seus arxius personals, que va donar a l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans. En aquests arxius hi ha abundant informació sobre els esforços realitzats per integrar l'ACS en l'ISA (International Sociological Association), els moviments vers la constitució de la FES, els congressos mundials en què ha participat l'ACS, etc. Giner també assenjala un dels punts febles de tots els textos que fins ara s'han ocupat de l'estudi de la història de la sociologia: la seva patent aproximació «de caire impressionista» (Giner, 2008, p. 4). Es tracta d'una important deficiència que assenjala la necessitat de sistematitzar l'estudi d'aquest procés: en primer lloc, de proveir-se de totes aquelles dades necessàries per a encarar aquest estudi; en segon lloc, d'organitzar-les adequadament; i, en tercer lloc, de sotmetre aquestes dades a totes aquelles anàlisis quantitatives i qualitatives que es dediquen a tots els altres objectes d'estudi que encara habitualment la sociologia. Aquest darrer moviment es troba especialment a faltar en totes les produccions que fins ara s'han dedicat a l'estudi d'aquest tema (incloses, com el mateix Giner assenjala, les seves pròpies) i caldria pal·liar aquesta greu mancança en les produccions científiques futures.

Els *estudis descriptius* són set. El primer tracta sobre l'ensenyament de les ciències socials a la Universitat Autònoma de Barcelona de l'any 1933 (Mercadé Durà, 1976), el segon sobre l'ensenyament de la sociologia durant els primers anys de la dècada dels 70 a institucions barcelonines com la UAB, la UB, l'ICESB i l'Institut d'Estudis Polítics i de Ciències Socials de la Diputació de Barcelona (Crespán, 1973), el tercer tracta sobre els manuals emprats (durant aquest mateix període) a l'hora d'impartir ensenyances de sociologia al batxillerat, al COU o a diversos centres d'ensenyament superior (Mercadé Durà, 1975). El quart, també d'aquest mateix període i d'una temàtica similar, el produeix l'ICESB (ICESB, 1974). En aquest informe es fa un balanç de l'activitat de l'ICESB durant el curs 1972-1973. S'hi fa un repàs molt extens de la seva activitat docent (cursos endegats des de l'Escola Superior de Ciències Socials, estructura acadèmica de l'Escola i evolució del nombre d'alumnes matriculats, així com també ensenyaments fora del marc de l'Escola i infraestructures i personal que s'hi implica); de l'activitat investigadora (línies de recerca i estudis concrets, investigadors vinculats a aquestes recerques i publicacions produïdes); de les conferències i xerrades portades a terme; de les publicacions editades i de l'ús que es feia de la biblioteca de l'ICESB. Es tracta d'un document molt complet i detallat que permet relacionar per-

sones amb els temes d'interès de l'ICESB, cosa que pot facilitar situar tant les institucions com les persones que hi participen en l'espai social de la sociologia. El cinquè document, que de nou situa dins l'òrbita de l'ICESB, és més extens i fa el balanç de l'activitat investigadora del Laboratori de Sociologia de l'ICESB (ICESB, 1979). Mitjançant aquest document, que s'edita el 1979 a la revista vinculada al mateix ICESB, *Perspectiva Social*, és possible adonar-se de les principals línies d'investigació del Laboratori (i, per extensió, dels objectes d'estudi que més preocupaven des de l'ICESB i amb els quals més s'implicarà), de les principals publicacions que foren fruit d'aquestes recerques (ja que se'n presenten unes quantes de forma detallada, amb índexs fins i tot), i dels principals investigadors (es faciliten molts noms) vinculats al Laboratori. Però de cara a copsar, des del llarg termini, l'activitat de l'ICESB és ineludible referir-se a l'aportació que Salvador Carrasco realitza el 1980 des de les pàgines de *Perspectiva Social* (Carrasco, 1980). Aquest document —que conté una molt breu, encara que molt agraïda (ja que en els dos anteriors documents produïts per l'ICESB que acaben de ser comentats aquesta entradeta es trobava a faltar molt) introducció al context històric que va significar el naixement de l'ICESB— és prolix (molt més que els dos anteriors que acaben de ser ressenyats, que ja ho eren prou) en dates, noms, activitats, publicacions, i tota mena de detalls tant quantitius com qualitius sobre tots i cadascun dels fronts en què l'ICESB s'implicava. Destaca en aquest text la voluntat (no sempre aconseguida, ja que en la majoria d'ocasions el ventall d'anys per als quals s'ofereix la informació no sol abastar-ne més de tres o quatre —cosa que contrasta força amb els «trenta anys d'activitat» que figuren al frontispici de l'article—) d'oferir una panoràmica de l'activitat de l'ICESB des del llarg termini. Malgrat tot, l'únic document que aconsegueix clarament oferir aquesta panoràmica, encara que només des d'un dels fronts d'activitat de l'ICESB, és el setè document (Vendrell, 1986). Aquest document, que de nou apareix a les pàgines de la revista de l'Institut (*Perspectiva Social*), és un treball molt valuós sobre la història de l'Escola de Ciències Socials de l'ICESB durant el període 1966-1984. I tot i que se centra en l'estudi del seu alumnat, ofereix unes quantes pàgines molt interessants consagrades a la realització d'una molt ben documentada cronologia sobre la història de l'ICESB, una altra sobre el seu procés fundacional, i una darrera sobre les activitats principals de l'ICESB. Però la part central del treball és consagrada a l'anàlisi dels diversos plans d'estudis de l'ICESB (hi apareixen les assignatures de cada pla d'estudis), a l'anàlisi de l'evolució de les hores lectives en cada curs, del nombre de matriculats al llarg del temps (es fa un balanç de l'evolució del nombre total d'inscrits, així com també dels que acaben; i aquesta anàlisi es realitza tenint en compte variables com el sexe dels inscrits o els estudis previs d'aquests), i a l'anàlisi de l'evolució del nombre i del tema de les tesines dipositades a l'Escola.

3. L'estudi del camp sociològic a Catalunya: un balanç final

Com ha pogut apreciar-se, les produccions dedicades a l'estudi de la institucionalització de la sociologia a Catalunya són poc nombroses i la seva voluntat mai sol ser —llevat d'algunes excepcions que destaquen especialment— analítica, com el mateix Salvador Giner s'ha encarregat d'assenyalar de forma molt explícita (Giner, 2008, p. 4). Aquest fet no pot ser considerat ni un defecte ni una carència, ja que els documents que se centren en aquesta temàtica no pretenen ser més que això, és a dir, documents testimonials que caldrà que analitzi qui s'interessi per l'estudi del camp sociològic a Catalunya. Tot i això, no deixa de ser cert que aquest fet condiciona de manera molt clara els trets mitjançant els quals poden ser caracteritzades de manera més detallada aquestes produccions. En aquest sentit, les principals característiques de la producció dedicada a l'estudi de la institucionalització i la professionalització de la sociologia a Catalunya són les següents. En primer lloc, la seva escassetat. En segon lloc, la concentració de cadascuna de les obres en algun dels diversos aspectes del que, conceptualitzat a través dels pertinents models d'anàlisi i dels marcs teòrics adequats, seria, des d'un punt de vista més extensiu, el procés global d'institucionalització de la sociologia a Catalunya. En tercer lloc, i com a conseqüència d'aquesta concentració majoritària de les diverses apor-

tacions en aspectes molt concrets del procés,² també destaca la limitació de la perspectiva que s'adopta en cadascuna d'aquestes obres, ja que s'efectua l'estudi sense relacionar el punt de vista dels diversos agents que tenen a veure amb el procés i sense tenir en compte les necessàries relacions territorials de poder que ajuden a entendre el procés, ja que gairebé sempre s'obvien les relacions de la sociologia de Catalunya amb la sociologia d'Espanya. A la vegada cal assenyalar, en quart lloc, el fet de la contraposició entre les diverses estratègies d'aproximació analítiques que caracteritzen aquestes contribucions, ja que s'opta freqüentment per l'anàlisi extensiva de l'objecte o per l'anàlisi intensiva però mai per la necessària complementarietat tant d'aquestes dues aproximacions com de les tècniques d'anàlisi que requeriria la consideració d'aquestes dues orientacions analítiques. Una conseqüència d'aquesta darrera característica és el fet, en cinquè lloc, que les diverses contribucions es caracteritzen per la no-triangulació de tècniques de recerca, ja que es recorre a les tècniques quantitatives o a les qualitatives però difícilment a totes dues alhora quan caldria fer-ho. Per acabar caldria subratllar que en les diverses obres sol estudiar-se la sociologia «des de dins» però gairebé mai se la relaciona amb les forces socials (polítiques, econòmiques o socials, ja que gairebé tota la sociologia «serveix» a alguna causa) que, des de fora del camp sociològic, poden ajudar a explicar-la.

Bibliografia

- ALSIUS, Salvador (1974). «I Simposio en Bellaterra. Conversaciones sobre la situación de la sociología en la universidad española». *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 2, p. 179-200.
- ÁLVAREZ-URÍA, Fernando; VARELA, Julia (2000). *La galaxia sociológica: Colegios invisibles y relaciones de poder en el proceso de institucionalización de la sociología en España*. Madrid: Ediciones Endymion.
- ASSOCIACIÓ CATALANA DE SOCIOLOGIA (ACS) (2004). *Associació Catalana de Sociologia 1979-2004. Breu Memòria*. Còpia personal.
- BONAL, Raimon (1995). «La sociologia de Catalunya. Aproximació a una història». *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 1, p. 11-33.
- (1996). «La institucionalització i la professionalització de la sociologia». A: *Actes del II Congrés Català de Sociologia: Girona, 15-17 d'abril de 1994*. Volum I. Barcelona: Societat Catalana de Sociologia, p. 393-406.
- BUSQUETS, Juli (1993). «La sociologia a Barcelona, els anys seixanta, des del meu record personal». *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 42, p. 35-47.
- CARDÚS, Salvador (2002). «Presentació». *Papers. Revista de sociologia*, núm. 67, p. 12-17.
- CARRASCO, Salvador (1980). «Trenta anys d'activitat docent i d'investigació social. L'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona». *Perspectiva social*, núm. 16, p. 117-140.
- CASAÑAS, Joan (1989). *El «progressisme catòlic» a Catalunya (1940-1980): Aproximació històrica*. Barcelona: La Llar del Llibre.
- CRESPÁN, José Luis (1973). «La sociología en Barcelona». *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 1, p. 219-224.
- (1974). «Entrevista con el catedrático Carlos Moya». *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 2, p. 201-212.
- ESTIVILL, Jordi (2008). «Reflexions a l'entorn dels orígens de l'Associació Catalana de Sociologia». *Butlletí de l'Associació Catalana de Sociologia*, núm. 93, p. 4-8.
- ESTRUCH, Joan; CARDÚS, Salvador (1984). *Consideracions sobre la crisi actual de la sociologia*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- ESTRUCH, Joan; GINER, Salvador; SALCEDO, Salvador (1979). «Sociologia». A: ARTAL, Francesc [et al.] [ed.]. *Informe: Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans: segles XVIII-XX*. Barcelona: Edicions 62, p. 447-455.

2. De forma totalment legítima, però el que aquí s'ha examinat és què suposaria des d'una concepció més global del procés d'institucionalització la perspectiva més intensiva o local de cadascuna d'aquestes aportacions; és a dir, què caldria aprofitar i desestimar de cada aportació, què caldria completar, i quines precaucions caldria observar a l'hora d'aprofitar cadascun d'aquests materials.

- GIMENO, Xavier (2006). «Classificació i jerarquia. L'estructura de desigualtats del Departament de Sociologia de la UAB (1998-2003) vista a través de l'anàlisi de l'estructura de relacions». *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 21, p. 77-112.
- GINER, Salvador (1979). «El descobriment sociològic de Catalunya: tres notes breus». *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 12, p. 17-25.
- (2008). «Al voltant dels orígens de l'Associació Catalana de Sociologia». *Butlletí de l'Associació Catalana de Sociologia*, núm. 94, p. 3-4.
- HOMS, Oriol; GIRONÈS, Carles (2007). «Veinticinco años de la Asociación Catalana de Sociología». *Revista Española de Sociología*, núm. 7, p. 167-178.
- INSTITUT CATÒLIC D'ESTUDIS SOCIALS DE BARCELONA (ICESB) (1974). «L'activitat de l'ICESB en el curs 1972-73». *Perspectiva social*, núm. 3, p. 101-120.
- (1979). «El Laboratori de Sociologia de l'ICESB». *Perspectiva social*, núm. 13, p. 131-141.
- MARÍN, Xavier; MIGUEL, Francisco J.; NOGUERA, José Antonio; RAMBLA, Xavier; TAGUENCA, Joan (1993). «El discurs científic i els processos d'institucionalització científica a la sociologia. El cas de la revista *Papers* (1973-1993)». *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 42, p. 49-104.
- MERCADÉ DURA, Francesc (1975). «Barcelona y sociología; primeros contactos. Los manuales». *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 4, p. 247-253.
- (1976). «Les ciències socials a la Universitat Autònoma de Barcelona». *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 6, p. 229-236.
- MIGUEL, Francisco J.; NOGUERA, José Antonio; RAMBLA, Xavier (1996). «Alguns problemes tècnics i metodològics d'una anàlisi del discurs científic de la sociologia catalana». A: *Actes del II Congrés Català de Sociologia: Girona, 15-17 d'abril de 1994*. Volum II. Barcelona: Societat Catalana de Sociologia, p. 821-833.
- MIGUÉLEZ, Faustino; CARDONA, Gabriel; SOLÉ, Carlota; TULLA, Toni; BOTELLA, Joan; BARENYS, Maria Pia (2002). «En memòria de Juli Busquets». *Papers. Revista de sociologia*, núm. 67, p. 81-104.
- NOGUERA, José Antonio; MIGUEL QUESADA, Francisco J.; RAMBLA, Xavier (1996). «El procés d'institucionalització de la sociologia catalana. Una anàlisi a través del discurs científic reflectit a la revista *Papers* (1972-1993)». A: *Actes del II Congrés Català de Sociologia: Girona, 15-17 d'abril de 1994*. Volum I. Barcelona: Societat Catalana de Sociologia, p. 407-410.
- Papers. Revista de Sociologia* (1993a). «Materials per a la història de la sociologia a Catalunya». Taula rodona. *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 42, p. 107-127.
- (1993b). «Les opinions dels directors i directores de *Papers*». Enquesta. *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 42, p. 131-139.
- PICÓ, Josep (1987). «País Valencià: sociologia de la sociologia». *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 28, p. 57-76.
- SOLÉ, Carlota (1991). «La sociologia a Espanya, estat de la qüestió». *Perspectiva social*, núm. 30, p. 5-17.
- (1995). «Estructura social, organitzacions del treball i el capital, i la recerca del neocorporatisme a Catalunya». *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 1, p. 35-46.
- TORNS, Teresa (1986). *Sobre los orígenes de la sociología en Catalunya: Las aportaciones de los anarquistas (1864-1910)*. Tesi doctoral. Bilbao: Universidad de Deusto.
- (1989). «Els orígens de la sociologia a Catalunya i la figura de Santiago Valentí i Camp». *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 31, p. 175-184.
- (2003). *Sociòlegs*. Còpia personal.
- VENDRELL, Núria (1986). «L'Escola de Ciències Socials de l'ICESB i el seu alumnat (1966-1984)». *Perspectiva social*, núm. 23, p. 157-181.